Juwmaq. Muzıka pedagogikası páninde olarǵa óz aldına itibar beriledi. Ulıwma aytqanda «Saz benen sáwbet» - tárbiya quralı. Al, onı úyretiwshi muǵallim-tárbiyashı. Demek házirgi sharayatta bolajaq muzıka oqıtıwshıları eń áweli óz ádebiy tilin jetik biliwi, muzıkanı balalar ańına-sezimine sińdire alatuǵın tájiriybege hám uqıpqa iye bolıwı tiyis.

Ádebiyatlar

1. Erkaboeva N., Usmonboeva M., Irgashova M, Xo‘janazarova N. Pedagogik mahorat: sxema va rasmlarda: Metodik qo‘llanma: - Toshkent: Nizomiy nomidagi TDPU, 2012.
2. Karimova D. «Musiqa va uni o‘qitish metodikasi». Toshkent 2006 y.
3. Ro‘zieva D., Usmonboeva M., Holikova Z. Interfaol metodlar: mohiyati va qo‘llanilishi. Metodik qo‘llanma. Toshkent. Nizomiy nomidagi TDPU nashriyoti. 2013 y.
4. Абдулин, Э.Б., Николаева Е.В. Теория музыкального образования: учебник для студентов высш. пед. учеб, заведений. -М.:Академия, 2004.
5. Безбородова Л.А., Алиев Б. Ю. Методика преподавания музыки в общеобразовательных учреждениях. Издательство: Планета музыки. 2021.

REZYUME. O‘qituvchi o‘qitish va tarbiyalash jarayonida o‘qituvchining to‘g‘ri, madaniyatli va aniq nutqiy mutoola qobiliyatiga katta baho beriladi. Musiqa o‘qituvchisi o‘z kásbiy kompetenciyasi manosida bolalarga etika qonunlarini yetkazish, har bir bolaning optimal rivojlanishini ta’miynlashi kerak. Shu sababli, bu maqolada musiqa o‘qituvchisining mutoola madaniyati haqida so‘z etiladi.

РЕЗЮМЕ. В процессе обучения и воспитания учителя высоко ценится его правильная, цивилизованная и понятная коммуникативная способность. Учитель музыки в смысле своей профессиональной компетентности должен донести до детей законы этики и обеспечить оптимальное развитие каждого ребенка. Поэтому эта статья о культуре учителя музыки.

SUMMARY. In the process of teaching and educating a teacher, a teacher's correct, civilized and clear communication ability is highly valued. A music teacher, in the sense of his professional competence, should convey the laws of ethics to children and ensure the optimal development of each child. Therefore, this article is about the culture of the music teacher.

MUZÍKA PÁNIN OQÍTÍW METODIKASÍ

Embergenova Gulayda Aytbaevna – *oqıtıwshı*
Ózbekstan mámleketlik kórkem óner hám mádeniyat institutı Nókis filialı

Tayanch so‘zlar: musiqaning o‘ziga xos xususiyatlari, dars tuzilishi, sifati va ta’lim natijalari, shaxsning musiqiy tarbiyasi.

Ключевые слова: специфика музыкального образования, структура урока, качество и результаты обучения, музыкальное воспитание личности.

Key words: specifics of music education, lesson structure, quality and learning outcomes, musical education of personality.

Jas áwladta gózzalıqtı tárbiyalaw muzıka pániniń tiykarǵı oqıtıw maqsetleriniń biri bolıp sanaladı. Hárbir oqıtıwshı sabaqlarda jańa usıllardı dóretiwshilik, sheberlik penen oqıtıp barsa, muzıkalıq tálimniń hám tárbiyanıń oqıtıw dárejesin anıqlaydı.

Búgin muzıka mádeniyatınıń tiykarların jaslarǵa úyretiw ulıwma orta bilim mekteplerindegi kórkem óner xızmeti hám muzıka sabaqları barısında ámelge asırıladı. Oqıtıwshınıń, jaslardı muzıka mádeniyatı álemine alıp kiriwi, muzıkalıq tárbiya arqalı ótedi. Mekteptegi muzıkalıq tárbiya wazıypaları júdá quramalı bolıp, olar:

- Balalarda joqarı dárejedegi kórkemlikke iye muzıkaǵa degen qızıǵıwshılıqtı hám súyispenshilikti tárbiyalaw;
- Muzıkanı durıs túsiniw ushın zárúrli bolǵan saz óneri nızamlıqları haqqında bilimler menen qurallandırıw;
- Muzıkalıq qábilet hám talǵamdı rawajlandırıw;
- Gózzalıqtı tárbiyalaw;
- Balalardıń aktiv tıńlawshı hám atqarıwshı (ayırım jaǵdaylarda hátte dóretiwshi) bolıw imkániyatın jaratıwshı uqıp hám kónlikpelerdi qáliplestiriwge qaratılıwı tiyis. 60-jılları ulıwma orta mekteplerde muzıka pániniń oqıtıw metodikasın dóretken pedagog izleniwshiler

Berkman, Grishenko hám basqa da pedagoglar qatnasıwında “balalardıń muzıkalıq eleslewleriniń qáliplesiwi” boyınsha tájiriybe jumısların alıp barǵan hám birneshe shınıǵıwlardı dúzgen:

1. Sesler arqalı namanıń joqarıǵa hám tómenge qaray háreketlerin ajıratıw.

2. Úshsesliklerdi hám seslik qatarlardı notalar arqalı atqarıw.

3. Muǵallimniń awızsha tapsırması boyınsha úshsesliklerdi hám seslik qatarlardı “oyında” eleslew arqalı atqarıw.

4. Eki sestiń biyikligin (keń hám tar jaylasıwda) esitiw arqalı ajıratıw.

5. Bir tonnıń hám yarım tonnıń biyikligin ajıratıw.

6. Esitiw arqalı major hám minor úshsesliklerin ajıratıw.

7. Atlas úshsesliklerin (do major do minor) nota boyınsha taza atqarıw hám t. b.

Balalardıń esitiw qábiletleriniń múmkinshilikleri hár qıylı boladı, mısalı esitiw hám dawıs koordinaciyasına iye emes, ses biyikliklerin sezbeytuǵın, seslerdi atqarıw paytında qızıqsınbaytuǵın hám t. b.

Bunday oqıwshılar menen qosımsha shuǵıllanamız yaǵnıy úlgeriw dárejesi joqarı bolǵan oqıwshılar shınıǵıwlardı hám qosıqlardı birimlep atqaradı, al úlgeriwi tómen oqıwshılar esitip eleklep atqarıp úyrenedi.

80-jılları G.Sharipova tárepinen dúzgen muzıka oqıtıw metodikasında oqıwshılardı úsh differencianallıq toparǵa bóledi:

I - toparǵa muzıkalıq esitiwi joqarı dárejede rawajlanǵan balalar;

II - toparǵa muzıkanı anıq esite alatuǵın, biraq muǵallimniń dawsınan keyin atqaratuǵın balalar;

III - toparǵa ulıwma dawısqa túspeytuǵın balalar kiritiledi. Birinshi topar balaların artqı qatarǵa, ekinshi topar balaların aldıńǵı qatarǵa, al úshinshi topar balaların ortańǵı qatarlarǵa otırǵızıp úyretiwdi usınıs etedi, bul usıl da esitiw qábiletleri tómen oqıwshılardıń bir-birin esitip eleklep atqarıp úyreniwine járdem beredi.

Muzıka pedagogları muzıkalıq metodikasınıń birneshe tiykarǵı máselelerine tayanǵan halda, muzıka sabaǵınıń strukturasın dúzip shıǵadı: 70-jılları M.Rumer, V.Beloborodova, A.Bandinalardıń rejesi:

1) Úyretiletuǵın qosıqlar; 2) Vokal shınıǵıwlar; 3) Esitiw qábiletin rawajlandırıw; 4) Tıńlaw ushın shıǵarmalar. 80-jılları qaraqalpaq muzıka qánigeleri S.Palwanov, Ǵ.Amaniyazov, K.Ayımbetov h. t. basqalar sabaqtıń strukturasın birneshe etapqa bólip dúzip shıǵadı:

1) Muzıka sawatı; 2) Muzıka tıńlaw; 3) Qosıq uyreniw; 4) Qosıqtı atqarıw. 70-jılları belgili kompozitor D. Kabalevskiy, tek muzıka dóretip qoymastan, muzıka sabaǵınıń oqıtıw metodikasınıń ózgeshe principlerin dóretiwge erisedi. Onıń basshılıǵında islep shıqqan baǵdarlamanıń áhmiyetiniń ózgesheligi, tematikalıq dúzilisinde. Oqıw jılı dawamındaǵı hárbir sherekke temalar belgilenedi. Sabaqtan sabaqqa ótip temanıń mazmunı quramalasıp baradı. Barlıq sherekler arasındaǵı temalar tiykarǵı temaǵa boysınadı. Mısalı:

I-klasta jıldıń teması: “Qosıq, oyın, marsh”, “Intonaciya (dúzilis) haqqında”

II-klasta jıldıń teması: “Muzıkanıń rawajlanıwı haqqında”

III-klasta jıldıń teması: “Kompozitor-atqarıwshı-tıńlawshı”

IV-klasta jıldıń teması: “Muzıka hám ádebiyat”, “Muzıka hám súwretlew óneri”

V-klasta jıldıń teması: “Muzıkanıń jańalandırıwshı kúshi”

VI-klasta jıldıń teması: “Muzıkalıq obraz” hám “Muzıkalıq dramaturgiya”

VII-klasta jıldıń teması: “Muzıkada zamanagóy túsinik”, “Iri kólemli shıǵarmalar”, “Jeńil muzıka”.

Usı rejeden kelip shıǵıp G.Sharipovanıń muzıka sabaǵına dúzgen ózgeshe rejesi:

I-klasta jıldıń teması: “Biz muzıkanı súyemiz”

II-klasta jıldıń teması: “Muzıka neni súwretleydi”

III-klasta jıldıń teması: “Muzıkada forma hám mazmun”

IV-klasta jıldıń teması: “Xalıq muzıka atqarıwshılıǵı”

V-klasta jıldıń teması: “Kompozitordıń dóretiwshiligi muzıka janrında”

VI-klasta jıldıń teması: “Xalıq muzıkasınıń atqarıw usılları”

VII-klasta jıldıń teması: “Milliy muzıka haqqında ulıwma túsinik”

Bilimlendiriw nızamına tiykarlanıp hárbir sabaqtıń tiykarǵı úsh maqseti boladı: 1. Bilim beriw; 2. Tárbiyalıq; 3. Rawajlandırıw.

2017 jılı sabaqtıń rejesindegi úsh maqsetine qosımsha altı kompetenciya qosıldı:

1. **Kommunikativ kompetenciyası:** Jámáát penen múnásibetlerde jámáát pikirin qollap-quwatlaw, óz-ara sóylew mádeniyatına ámel qılıw.

2. **Axborot penen islesiw kompetenciyası:** Mediya dereklerden zárúr maǵlıwmatlardı izlep taba alıw, (telefon, kompyuter, elektron pochta arqalı xabar beriw).

3. **Ózin ózi rawajlandırıw kompetenciyası:** Turaqlı túrde ózin fizikalıq,

ruwxiy intellektual hám kreativ rawajlandırıw, pán dógeregine qatnasıw.

4. **Jámiyetlik aktiv puqaralıq kompetenciyası:** Jámiytte bolıp atırǵan waqıya, hádiyse hám proceslerge tiyisliligin seziniw hám olarda aktiv qatnasıw, óz shańaraǵı, mákánı, Watan aldındaǵı burshın biliw.

5. **Milliy hám ulıwma mádeniy kompetenciyası:** Watanǵa sadaqatlı, insanlarǵa mehir-aqıbetli hámde ulıwma insaniy hám milliy qádriyatlarǵa isenimli bolıw.

6. **Matematikalıq sawatqanlıq, ilim hám texnika jańalıqlarınan xabarlı bolıw hámde paydalanıw kompetenciyası:** (Muzıka sabaǵı mısalında) Muzıkaǵa tiysli jámiyetlik múnásibetlerde ózlestirgen bilimlerin (ritm, metr, ólshem, nota sızıqshası, sesler aralıǵı hám t. b.) qollanǵan túrde pikir bildire alıw. Bul dúzilgen rejeler arqalı oqıtıw metodlar, jas áwladtı hár tárepleme jetik insan etip tárbiyalawda muzıkanıń tásirin anıqlawshı hár qıylı pedagogikalıq oqıtıw texnologiyaların jaratıwǵa tiykar boladı.

Oqıtıwshınıń, jaslardı muzıka mádeniyatı álemine alıp kiriwi, muzıkalıq tárbiya arqalı ótedi. Balalardıń hám jas óspirimlerdiń muzıkalıq tárbiyası pútkil xalıqtıń muzıka mádeniyatınıń tiykarın quraydı.

Ádebiyatlar

1. Под редакцией В. С. Кукушина «Педагогические технологии» Ростов на Дону издательский центр «Март» 2002. 27, 45, 46 стр.
2. Международный ежегодник по технологии образования и обучения. Лондон, Нью-Йорк. 1978-1979 гг. 92-99 стр.
3. A. Berdimuratova “Ilimiy dóretiwshilik metodologiyası” Lekciya kursı. Nókis. 2007. 11-39 bet.
4. D. Omonullaev “Maktablarda musiqa ta’limi mazmuniga bulgan zamonaviy talablar” nomli ilmiy ishi Toshkent 1990 12,13 bet.
5. G. Mansurova “Xorshunoslik va xor jamolari bilfn ishlash uslubiyoti”. Toshkent “Yangi nashr” 2008-yil 6-7 b.
6. П.Палўаниязов «История музыкальной культуры Каракалпакстана» (1925-1950 г.г.) Автореферат Нукус 2003 7, 9 б.
7. Ҳ.Йўлдашева «Ўзбекистонда-мусиқа тарбияси ва таълимнинг ривожланиши» «Ўқитивчи» 1985 й. 11,12 б.
9. Г.М.Шарипова «Мусиқа уқитиш методикаси» Тошкент. 2003-йил. 33 б.
10. Ziyouz.com htts://n.ziyouz.com
11. Wikipedia htts://uz.m.wikipedia.org

REZYUME. Maqolada turli davrlardagi umumta’lim maktablari va o‘qituvchilari musiqa darslarining rejalari va tuzilichining ayrim tahlillari keltirilgan. Shaxsning har tomonlama barkamol rivojlanishini shakllantirishda musiqiy ta’lim va tarbiyaning mazmuni va rolini ko‘rsatib beradi

РЕЗЮМЕ. В статье проведены некоторые анализы составлении планов и структуры уроков музыки в общеобразовательных школах разных времен и педагогов. Излагается значение и роль музыкального обучения и воспитания в формировании гармонической развитии личности.

SUMMARY. The article contains some analyzes of the plans and structure of music lessons of different times and teachers. Outlines the meaning and role of musical training and education in the formation of the harmonious development of the individual.

НАЦИОНАЛЬНЫЙ КОЛОРИТ ФОРТЕПИАННОГО ПРОИЗВЕДЕНИЯ Г.ДЕМЕСИНОВА «ТОККАТА»

Ходжаметова Гулчира Илишевна – *декан факультета «Искусство театра»*
кандидат исторических наук, профессор
Нукусского филиала государственного института искусств и культуры Узбекистан

Таянч сўзлар: услуб, жанр, композитор, миллий колорит, мусиқа, санъат, асар, токко, қорақалпоқ аҳонглари.

Ключевые слова: стиль, жанр, композитор, национальный колорит, музыка, искусство, обработки каракалпакских мелодий, произведения, токката, инструмент.